

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS SAUGUMO DEPARTAMENTAS

Lietuvos Respublikos Nacionalinio saugumo ir gynybos
komiteto pirmininkui
p. Algimantui Matulevičiui

2006-11-06 Nr.(03)-19-1540KF-698KF
[2006-10-23 Nr.104-/450-[DS-277RN

DĖL INFORMACIJOS PATEIKIMO

Atsakydami į Jūsų 2006-10-23 raštą Nr.104-/450-[DS-277RN "Dėl informacijos pateikimo", pateikiame Valstybės saugumo departamento paaiškinimus ir dalį Jūsų minėtajame rašte prašomos informacijos. Kitą Jūsų prašomą informaciją pateiksime artimiausiu metu.

1. Kauno termofikacinė elektrinė

Komiteto prašymu, pateikiame Valstybės saugumo departamento 2006-10-19 parengtą analitinę pažymą Nr.(03)-25-55KF "Kauno termofikacinės elektrinės privatizavimas ir veikla: su "Gazprom" susijusių verslo grupių varžymasis dėl įtakos" (žr. priedą Nr.1). Šioje pažymoje yra apibendrinta informacija, kurią Valstybės saugumo departamentas, vykdydamas įvairius operatyvinius tyrimus, surinko 2002-2006 m. Pažymoje yra nagrinėjamas Kauno termofikacinės elektrinės privatizavimo procesas ir tolesnė šio objekto veikla, kurioje atsiskleidžia skirtingų su "Gazprom" susijusių verslo grupių varžymasis dėl įtakos, keliantis grėsmę šalies nacionaliniam saugumui.

2. Verslo grupių įtaka žiniasklaidai

Jūsų pageidavimu, pateikiame Valstybės saugumo departamento 2006-11-06 parengtą pažymą Nr.(06)-19-285KF-697KF "Dėl verslo grupių įtakos žiniasklaidai", kurioje yra apibendrinta informacija apie galimą verslo grupių įtaką pagrindinėms Lietuvoje žiniasklaidos priemonėms. Atkreiptinas dėmesys, kad šios išvados yra pagrįstos Valstybės saugumo departamento pastoviai vykdoma viešosios informacijos apie tam tikrus įvykius bei procesus analize. Žiniasklaidos priemonių savininkų struktūros tyrimas, verslo grupių bandymai daryti poveikį savininkams ar atskiriems žiniasklaidos srities darbuotojams nėra savarankiškas Valstybės saugumo departamento atliekamų tyrimų objektas.

3. AB „Mažeikių nafta“

Valstybės saugumo departamentas nuolat vykdo AB „Mažeikių nafta“ veiklos monitoringą. 2003 metų antrojoje pusėje, kuomet Rusijoje prasidėjo „Yukos“ mokestinės veiklos tyrimas, jos vadovų baudžiamasis persekiojimas ir ėmė trikti įprastas „Yukos“ naftos tiekimo AB „Mažeikių nafta“ režimas, Valstybės saugumo departamentas užfiksavo daugkartinius „Lukoil“ kompanijos atstovų kontaktus su „Yukos“ atstovais, tuometiniais Lietuvos vykdomosios valdžios atstovais. Turimais nepatvirtintais duomenimis, kai kurių tokių susitikimų metu „Lukoil“ siūlydavo derėtis dėl AB „Mažeikių nafta“ kontrolės perėmimo. Valstybės saugumo departamentas, vertindamas „Lukoil“ kaip bendrovę, ypač artimai susijusią su Rusijos valdančiuoju elitu ir savo veikloje nevengiančią naudoti neskaidrius spaudimo, papirkinėjimo metodus, apie tokius „Lukoil“ veiksmus kaip galimai keliančius grėsmę šalies nacionaliniam saugumui yra bent keletą kartų informavęs šalies vadovybę. Pavyzdžiui, 2004-07-13 Valstybės saugumo departamento Savaitės pažymoje (2004-06-15 – 2004-06-21) Nr.SP-120, p. 2-3, įspėjama, kad, turimais duomenimis, Rygoje buvo vedamos derybos tarp „Yukos“ ir „Lukoil“ dėl AB „Mažeikių nafta“ pardavimo. Savaitės pažymoje (2005-03-22 – 2005-03-29) 2005-03-30 Nr.(06)-89-13S, p. 7., teigiama, kad, Valstybės saugumo departamento duomenimis, derybose dėl AB „Mažeikių nafta“ dalies akcijų paketo pardavimo „Lukoil“ aktyviai dalyvauja ūkio ministras V.Uspaskich bei kiti ministerijos darbuotojai. Valstybės saugumo departamentas savo reguliariosiose savaitės pažymose, siunčiamose šalies vadovybei, taip pat yra ne kartą pateikęs informaciją apie analogiškus „Gazprom“ ar su šia bendrove susijusių verslo grupių bandymus perimti AB „Mažeikių nafta“ kontrolę. 2004 metų Valstybės saugumo departamento ataskaitoje taip pat pažymima, kad 2004 metų pabaigoje, dėl iškilusių problemų tarp „Yukos“ ir Rusijos vyriausybės, atsirado didesnė tikimybė, kad sutriks naftos tiekimas, o Rusija per lojalesnes valdžiai nei „Yukos“ kompanijas – „Lukoil“ ir „Gazprom“ – perims tiesioginę AB „Mažeikių nafta“, o vėliau galbūt ir AB „Klaipėdos nafta“ kontrolę.

Vėlesniame AB „Mažeikių nafta“ veiklos etape, t. y., kuomet dabartinis bendrovės kontrolinio akcijų paketo savininkas „Yukos International UK B.V.“ oficialiai pranešė apie savo ketinimus parduoti akcijas kitam investuotojui, Valstybės saugumo departamentas nacionalinio saugumo požiūriu vertino visus pretendentes į AB „Mažeikių nafta“ valdymą. Apie AB „Mažeikių nafta“ akcijų pardavimo procesą, potencialių investuotojų vertinimą Valstybės saugumo departamentas 2006-09-27 raštu Nr.(03)-19-1300S-590S „Dėl informacijos pateikimo“ Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetui jau yra pateikęs susipažinimui bent tris dokumentus (žr. minėtojo rašto priedus Nr. 14, 16, 19).

Pažymėtina, kad iki realių derybų dėl AB „Mažeikių nafta“ akcijų, valdomų „Yukos“, pardavimo kitam investuotojui pradžios bendrame pretendentų į šios bendrovės valdymą kontekste ypač didelį Valstybės saugumo departamento susirūpinimą dėl galimų grėsmių šalies nacionaliniam saugumui kėlė Austrijoje

registruotos verslo grupės “Petrochemical Holding”/“Baltic Holding” ketinimai dalyvauti AB “Mažeikių nafta” akcijų pardavime. Nustatyta, kad ši verslo grupė – tai stambaus rusiškos kilmės kapitalo atstovai, galimai susiję su tarptautinėmis organizuotomis nusikalstamomis grupuotėmis bei Rusijos specialiosiomis tarnybomis. “Baltic Holding” atstovai, 2005 m. lankėsi Lietuvoje pas aukščiausius šalies vadovus, teigė, jog ši bendrovė yra “Petrochemical Holding” konsorciumas su “Gazprombank” bei taip pat Austrijoje registruota “Jurimex Kommerz Transit”. Valstybės saugumo departamento atlikto tyrimo metu buvo nustatyta, kad pastaroji bendrovė savo ruožtu taip pat yra susijusi su “Gazprom”, galimai - Rusijos bei Baltarusijos specialiosiomis tarnybomis ir yra dalyvavusi įvairiose neskaidriose gamtinių dujų bei naftos prekybos schemose Rytų bei Vakarų Europoje. AB “Mažeikių nafta” akcijų pardavimo procese “Baltic Holding AG” ketino dalyvauti kartu su naftos kompanija “TNK-BP”. Pagal turimą informaciją, “TNK-BP” bendradarbiauti su “Baltic Holding AG” skatino tuometinis Darbo partijos lyderis V.Uspaskich bei ūkio ministro poste vėliau jį pakeitęs K.Daukšys. Tačiau viešai informacija apie “Baltic Holding AG” kaip galimą “TNK-BP” partnerį pasirodė būtent tada, kai tuometinis Ministras Pirmininkas, o taip pat būrys kitų politikų viešai ėmė reikšti savo preferencijas “TNK-BP” kaip tinkamiausiam nacionalinio saugumo požiūriu pretendentui į AB “Mažeikių nafta” valdymą. Informaciją apie “Baltic Holding” atstovų delegacijos vizitą Lietuvoje bei šios verslo grupės pateiktų pasiūlymų vertinimą Valstybės saugumo departamentas buvo pateikęs šalies vadovams savo Savaitės pažymoje (2005-06-21 – 2005-06-27) 2005-06-28 Nr.(06)-89-26S, p. 6-7.

Nepatvirtintais duomenimis, tikrieji “Petrochemical Holding”/“Baltic Holding” savininkai yra Jakov Grigorjevič Goldovskij (g.1962), Aleksandr Fedorovič Šurymov (g.1947), Grigorij Emmanuilovič Lučanskij (g.1945), Michail Semenovič Černoj (g.1952) ir Dmitrij Arkadjevič Buriak (g.1957). Be to, jog Lietuvoje ši verslo grupė 2005 m. viduryje buvo pareiškusi norą dalyvauti strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turinčios AB “Mažeikių nafta” valdyme, atkreiptinas dėmesys, kad ji jau keletą metų šalyje plėtoja savo verslą naftos chemijos srityje (bendrovė UAB “Nemuno banga group”, vėliau reorganizuota į UAB “Neo Group” ir NB “Europe”), turi ambicingų plėtros planų. Šios grupės veikla išlieka aktualus Valstybės saugumo departamento tyrimų objektas.

J.Goldovskij labiausiai yra žinomas kaip buvęs “Sibur” vadovas. 1997 m. pradėjęs dirbti kitoje dukterinėje “Gazprom” įmonėje, per įmones tarpininkes jis iš dalies privatizavo bendrovę “Sibur”, “Gazprom” prarado jos kontrolę. RF prezidentu tapus V.Putinui, “Sibur” direktoriui J.Goldovskij ir kt. asmenims buvo pareikšti kaltinimai dėl neteisėto turto pasisavinimo, dokumentų klastojimo ir pan. J.Goldovskij keletą mėnesių buvo įkalintas, tačiau vėliau pasiekė kompromisinį susitarimą su “Gazprom” dėl “Sibur” akcijų pardavimo ir išvyko nuolat gyventi į Austriją. Per Austrijoje sukurta įmonių grupę “Petrochemical Holding” ėmė vykdyti stambius investicinius projektus naftos chemijos pramonės srityje Rusijoje, Vidurio ir Rytų Europoje, įskaitant Lietuvą (bendrovės UAB “Neo Group”, UAB “NB Europe”).

A.Šurymov iki 2002 m. taip pat dirbo “Gazprom” bei pastarosios dukterinėje įmonėje “Sibur”. Viešuose informacijos šaltiniuose teigiama, kad A.Šurymov kartu su buvusiu “Gazprom” valdybos pirmininko pavaduotoju A.Puškin dalyvavo bendrovės “Itera” steigime. Ši bendrovė paskutiniojo praėjusio amžiaus dešimtmečio pabaigoje ėmė tarpininkauti “Gazprom”, pastarajam parduodant gamtines dujas Rytų Europoje, Baltijos šalyse. Vėliau “Itera” nekomercinėmis sąlygomis perėmė dalį “Gazprom” priklausiusių dujų telkinių, ėmė savarankiškai juos eksploatuoti. Tuometinė “Gazprom” vadovybė tai toleravo, nes greičiausiai iš “Itera” veiklos pelnėsi ir ji pati ir, kaip teigiama žiniasklaidoje, Rusijos specialiosios tarnybos. Manytina, kad su A.Šurymov yra gerai pažįstami V.Uspaskich, buvę Lietuvos pramonės ir finansų korporacijos savininkai A.Bosas, R.Stonys, S.Paulauskas, M.Gusiatinas ir kt., kurie dalyvavo įvairiose rusiškų gamtinių dujų pardavimo Lietuvai tarpininkavimo schemose tuo metu, kai “Gazprom” vadovo “senoji”, R.Viachirev-A.Puškin komanda. Turimais duomenimis, 2002 m. A.Šurymov taip pat pasitraukė iš Rusijos, šiuo metu gyvena Čekijoje.

Viešojoje informacijoje teigiama, kad G.Lučanskij daugelio Vakarų bei Vidurio Europos šalių kontržvalgybos ataskaitose figūruoja kaip asmuo, per kurio Šveicarijoje registruotą bendrovę “Nordex” buvo finansuojama SSRS, o vėliau Rusijos specialiųjų tarnybų veikla. G.Lučanskij ilgą laiką gyveno Latvijoje, dirbo Rygos universiteto prorektoriumi, tačiau dar devintojo dešimtmečio pabaigoje buvo nuteistas už neteisėtą turto pasisavinimą. Atlikęs bausmę, išvyko į Šveicariją, pradėjo koordinuoti iš buvusių SSRS respublikų išvežamų metalų pardavimą Vakarų Europos rinkose. Pagal viešąją informaciją, buvo įsivėlęs į daugybę skandalų, susijusių su organizuotu tarptautiniu nusikalstamumu: ginklų kontrabanda, įskaitant šalis, kurioms tuo metu galiojo JTO ginklų importo embargas, neteisėtu branduolinių medžiagų platinimu, pinigų plovimu ir t. t.

M.Černoj yra laikomas vienu iš Rusijos nusikalstamo pasaulio autoritetų. Atviruose informacijos šaltiniuose teigiama, kad M.Černoj palaiko ryšius su Rusijos Izmailovo, “Japončiko”, A.Malevskio nusikalstamų grupuočių vadovais. 1998-2000 m. M.Černoj savo veiklą koncentravo Bulgarijoje, užsiiminėjo naftos prekyba bei kt. veikla. 2000 m. Bulgarijoje buvo paskelbtas *persona non grata*, pripažintas asmeniu, keliančiu grėsmę Bulgarijos nacionaliniam saugumui. Viešuose šaltiniuose teigiama, kad Bulgarijos specialiosios tarnybos nustatė M.Černoj ryšius su Rusijos specialiosiomis tarnybomis. Be to, šis asmuo galimai užsiiminėjo nusikalstama veikla (ginklų, narkotikų kontrabanda), nelegaliai finansavo Bulgarijos politikus.

D.Buriak veikla daugiausiai sukoncentruota farmakologinių produktų gamybos bei prekybos srityje. Pagal viešąją informaciją, šis asmuo finansavo kompanijos “Vision International People Group”, per nepriklausomų distributorių tinklą prekiaujančios maisto papildais bei vitaminais daugelyje pasaulio šalių, įskaitant Lietuvą, steigimą. Jis taip pat valdo farmacijos fabriką “Akrichin” Rusijoje. Turi Lietuvos pilietybę.

Lietuvoje su šiuo verslininku taip pat yra sietinos bendrovės UAB “Forumo rūmai”, UAB “Švenčionių vaistažolės”.

Lietuvoje šios verslo grupės interesams (pirmiausiai naftos chemijos srityje, tačiau taip pat ir AB “Mažeikių nafta” atveju, kuomet “Baltic Holding” pretendavo į jos valdymą) daugiausiai atstovavo buvęs Darbo partijos lyderis V.Uspaskich. Tačiau apskritai ši verslo grupė, Valstybės saugumo departamento turimais duomenimis, korporatyviniams ryšiams visą laiką skyrė ir tebeskiria ypatingą dėmesį bei daug lėšų, faktiškai siekia įgyti plataus rato politikų ir valstybės tarnautojų (ypač Vyriausybėje, Ūkio, Aplinkos ministerijose) palankumą, kuriuo gali prireikti, priimant verslo grupei aktualius sprendimus.

Prieš 2004 m. Seimo rinkimus su “Petrochemical Holding” verslo grupe susijusios lietuviškos įmonės finansavo įvairias šalies politines jėgas bei kandidatus, ne tik Darbo partiją. Pavyzdžiui, oficialiais duomenimis, UAB “Nemuno bangos grupė” (vėliau buvo reorganizuota į UAB “Neo Group” bei UAB “NB Europe”) prieš 2004 m. Seimo rinkimus maždaug po 21 tūkst. Lt paramos skyrė A.Vazbiui (Tėvynės sąjunga), A.Kubiliui (Tėvynės sąjunga), P.Grečevičiui (Tėvynės sąjunga), R.J.Dagiui (Tėvynės sąjunga), 3 tūkst. Lt parama suteikta V.Martinkaitienei (Darbo partija).

Per 2004 m. Seimo rinkimų priešrinkiminę kampaniją Darbo partija oficialiai deklaravo, jog su D.Buriak siejamai UAB “Švenčionių vaistažolės” už įvairias suteiktas paslaugas (reklamos, renginių organizavimo, įrengimų nuomos ir t. t.) sumokėjo apie 80 tūkst. Lt. Dar apie 30 tūkst. šiai bendrovei sumokėjo tuo metu Darbo partijos iškelti kandidatai (kiekvienas nuo keleto šimtų iki keleto tūkstančių litų): S.Bajeričius, A.Bosas, V.Bukauskas, G.Bužinskas, V.Domarkas, G.J.Furmanavičius, V.Gedvilas, L.Grauzinienė, A.Ivanauskas, J.Jagminas, E.Karpickienė, V.Prunskienė, M.Subačius, R.Šatkauskas.

Darbo partija UAB “Forumo rūmai” už paslaugas, suteiktas 2004 m. Seimo rinkimų agitacinei kampanijai, deklaravo sumokėjusi apie 20 tūkst. Lt. Neatmestina galimybė, jog tokiu būdu minėtosios bendrovės, kurioms už suteiktas paslaugas teigia mokėję politikai ar politinės partijos, tiesiog legalizuoja dalį savo lėšų. Tai savo ruožtu parodo artimą tų politinių jėgų ir verslo grupių santykį.

4. Projektas “Iniciatyva 2K”

Nuo 2000 m., prasidėjus projekto “Iniciatyva 2K” įgyvendinimui, Valstybės saugumo departamentas nuolat domėjosi jo eiga, priimamais susitarimais. Taip pat nuolat buvo renkama informacija apie Lietuvos ūkio subjektų (pirmiausiai AB “Lietuvos geležinkeliai”), taip pat privačių vežėjų bei Rusijos ūkio subjektų iniciatyvas, kurios atitikdavo ar atvirkščiai – Lietuvos strateginių interesų nenaudai iškraipydavo projekto “Iniciatyva 2K” idėją – suvienodinti krovinių gabenimo į Klaipėdos ir Kaliningrado uostus sąlygas. Apie projekto įgyvendinimo eigą Valstybės saugumo departamentas ne kartą yra informavęs šalies vadovus savo Savaitinėse pažymose (2 pažymos 2002 m.: 2002-06-11 Nr.SP 21, 2002-11-05 Nr.SP 42; 3 pažymos 2003

m.: 2003-04-07 Nr.SP 63, 2003-06-10 Nr.SP 72, 2003-07-08 Nr.SP 76; po I pažymą 2004 m., 2005 m. ir 2006 m. – 2004-12-14 Nr.(06)-89-13S, 2005-05-24 Nr.(06)-89-21S, 2006-02-07 Nr.(06)-89-6S). Rusija Lietuvos pusei nuolat darė spaudimą suvienodinti (su Klaipėdos kryptimi) ar net sumažinti geležinkelio tarifus, taikomus kroviniams iš Rusijos, gabenamiems Kaliningrado kryptimi, tačiau pati visiškai nereagavo į Lietuvos pusės reikalavimą netaikyti preferencinių geležinkelių tarifų savo teritorijoje kroviniams, gabenamiems per Rusiją į Kaliningrado uostą. Rusijos pusės nepalenkė netgi 2001 metų pabaigoje Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos pademonstruota gera valia – 3 mėnesių laikotarpiui suvienodinti tarifai kroviniams, gabenamiems Lietuvos teritorijoje Klaipėdos ir Kaliningrado kryptimis, ko pasėkoje AB „Lietuvos geležinkeliai“ neteko 12 mln. Lt pajamų.

Didžiausią Valstybės saugumo departamento susirūpinimą sukėlė dar 2002 m. gauta informacija apie naujų transporto kompanijų Rusijoje kūrimąsi, kurių veikloje aktyviai dalyvauja asmenys, susiję su Rusijos specialiosiomis tarnybomis ar patys buvę specialiųjų tarnybų darbuotojai, tokių kompanijų palaikymas Rusijos valdžios struktūrose ir jų siekis monopolizuoti krovinių gabenimo srautus per Lietuvos teritoriją, įskaitant abu – ir Klaipėdos, ir Kaliningrado uostus. Šios kompanijos (pirmiausiai Rusijoje registruota „Meždunarodnaja transportnaja kompanija“, toliau MTK) dideles viltis siejo su Lietuvos geležinkelių rinkos liberalizavimu, ateityje galimai tikėdamosi perimti pelningiausios AB „Lietuvos geležinkeliai“ linijos, vedančios į Kaliningrado uostą, kontrolę, galbūt net privatizuoti šią ir kitas Lietuvos geležinkelių linijas. Valstybės saugumo departamento susirūpinimą kėlė ir tai, kad dar iki prasidedant realiam geležinkelių rinkos Lietuvoje liberalizavimui, minėtoji kompanija MTK, turėdama gerus ryšius su AB „Lietuvos geležinkeliai“ vadovybe (ypač J.Senūta), sugebėjo nekonkursinėmis sąlygomis išsinuomoti didžiulį kiekį vagonų, gauti kitų krovinių gabenimo Lietuvos geležinkeliais nuolaidų. Ypatingą MTK statusą Rusijoje ir Lietuvoje greičiausiai bent jau iš dalies sąlygojo tai, jog faktinis šios bendrovės dalininkas, 30 proc. MTK valdančios UAB „Odonata“ savininkas buvo Piotras Vojeika (Lietuvos pilietis), buvęs kadrinis SSRS KGB darbuotojas, artimas tuometinio Rusijos transporto viceministro V.Jakunino draugas. Pagal viešą informaciją, V.Jakuninas sovietiniais metais taip pat yra tarnavęs SSRS KGB. Be to, šis asmuo yra priskiriamas įtakingiausiems politikams V.Putino Rusijoje, asmeniškai bendrauja ir su pačiu prezidentu. Valstybės saugumo departamento 2002 metų ataskaitoje buvo teigiama, kad yra užfiksuoti MTK bandymai Rusijoje gauti išskirtines nuolaidas krovinių gabenimui Lietuvos kryptimi.

Kita vertus, Lietuvoje P.Vojeika per bendrovę UAB „Dujotekana“ buvo/yra artimai susijęs su Rimandu Stoniu (pastarasis yra UAB „Dujotekana“ prezidentas, P.Vojeika - viceprezidentas), kurio ryšiai su AB „Lietuvos geležinkeliai“ vadovybe bei ankstesniosios Lietuvos Vyriausybės atstovais padėjo MTK užsitikrinti tvirtas verslo pozicijas gabenimuose geležinkeliais per Lietuvos teritoriją. Išsamią pažymą apie Rusijos siekius kontroliuoti krovinių gabenimą per Lietuvos Respublikos teritoriją, apie projekto „Iniciatyva 2K“ įgyvendinimo tendencijas Valstybės saugumo departamentas buvo pateikęs Nacionalinio saugumo ir

gynybos komitetui savo 2006-09-27 raštu Nr.(03)-19-1305S-594S "Dėl informacijos pateikimo" (žr. šio rašto priedą Nr.23).

Atkreiptinas dėmesys, kad projektas "Iniciatyva 2K" ir šiame projekte dalyvavę valstybės tarnautojai, derybininkai nesudarė jokio specialaus, specialiai palankaus pagrindo MTK plėtoti savo verslą. Pagrindinis MTK interesas buvo monopolizuoti krovinių gabenimo AB "Lietuvos geležinkeliai" sistema srautus į Klaipėdos ir į Kaliningrado uostus. MTK būtų buvęs naudingas geležinkelio tarifų kroviniams, gabenamiems Kaliningrado kryptimi, suvienodinimas su tarifais, taikomais, gabenant krovinius Klaipėdos kryptimi. Tai taipogi būtų atitikę ir projekto "Iniciatyva 2K" idėją. Tačiau, kadangi Rusijos pusė nedarė atitinkamų žingsnių pagal "Iniciatyva 2K", t. y. nesuvienodino savo geležinkelių tarifų kroviniams, gabenamiems į visus – ir Rusijos, ir ne Rusijos - uostus, Lietuvos pusė taip pat paliko galioti skirtingus tarifus savo teritorijoje kroviniams, gabenamiems Klaipėdos ir Kaliningrado kryptimis.

MTK greičiausiai tikėjosi vėliau, t. y. kai Lietuva kaip ES narė bus priversta liberalizuoti geležinkelių rinką ir galimai pradės savo turto privatizavimą, dalyvauti perspektyviausių geležinkelio atšakų Lietuvoje privatizavime, o tolimoje perspektyvoje – galbūt įeiti ir į Klaipėdos bei Kaliningrado uosto įmonių valdymą. Tačiau pagrindas tokiems lūkesčiams faktiškai išnyko tuomet, kai Lietuva, jau tapusi ES nare, išsiderėjo beprecedentę teisę liberalizuotoje ES geležinkelių rinkoje palikti valstybei kontroliuoti tranzitą per ES teritoriją (kitais tarptautiniais krovinių iš Rusijos, Baltarusijos tranzitą per Lietuvą į Kaliningrado sritį). Tiesa, tokiam Europos Sąjungos Tarybos sprendimui dar turi pritarti Europos Parlamentas. Tuomet, prieš atveriant pervežimų Lietuvos geležinkeliais rinką, didžiausias vyriausybės interesas turėtų būti įstatymiškai įtvirtinti nuostata, kad tranzitinių krovinių vežimą iš trečiosios šalies į trečiąją šalį per Lietuvos teritoriją (Kaliningrado kryptimi) gali vykdyti tik valstybės kontroliuojamas vežėjas.

5. AB "Lietuvos geležinkeliai"

Pagal ES direktyvas, nuo 2007 m. sausio 1 d. turėtų būti atveriamas ES (Lietuvos) krovinių pervežimo geležinkeliais rinkas. Tikėtina, jog liberalizavus krovinių vežimo Lietuvos geležinkeliais rinką, pelningiausius tarptautinius krovinių pervežimus perims trečiųjų (ne ES) šalių tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuojami vežėjai. Kaip minėta, Lietuva planuoja tranzito į Kaliningrado sritį kontrolę pasilikti savo dispozicijoje, tačiau, Valstybės saugumo departamento turimais duomenimis, įvairios, daugiausiai su rusišku kapitalu susijusios verslo grupės nepraranda intereso ir vilties perimti tranzitinių krovinių pervežimo transporto koridoriais į Kaliningrado bei Klaipėdos uostus kontrolę. Tai yra strateginis ir pačios Rusijos interesas.

Lietuvos geležinkelių sektoriaus liberalizavimas, neapsaugojus Kaliningrado tranzito nuo kitų šalių operatorių (pirmiausiai Rusijos), valstybei ekonominiu požiūriu būtų žalingas. Užsienio kapitalo (Rusijos),

atstovaujančio ekonomikai, kur laisvoji rinka neužtikrinta ar nestabili, koncentracija transporto sektoriuje, strategiškai svarbiam nacionaliniam saugumui, yra potencialus pavojus ne tik ekonominei Lietuvos gerovei, bet ir šalies saugumui.

Šiuo metu vežti keleivius, bagažą ir krovinius vidaus bei tarptautiniais maršrutais yra gavusios 8 įmonės: valstybės valdomos įmonės AB „Lietuvos geležinkeliai“ bei VŠĮ „Aukštaitijos siaurasis geležinkelis“ ir privataus kapitalo įmonės UAB „Unigela“, UAB „Eismina“, UAB „Transachema“, UAB „Vestaka“, UAB Klaipėdos jūrų krovinių kompanija „Bega“, UAB „Medial Trans“. Turimais duomenimis, dėl licencijos gabenti krovinius taipogi yra kreipusis Estijos bendrovė „Spacecom“. Krovinių gabenimo geležinkeliais veikla aktyviai domisi ir koncernas „MG Baltic“.

Kai kurių šių įmonių veikla (pirmiausiai UAB „Medial Trans“, UAB „Transachema“) kelia Valstybės saugumo departamento susirūpinimą. Pagal turimus duomenis, dėl turimų ryšių Rusijos prezidento aplinkoje geriausiais sąlygas perimti pelningus tranzito krovinius Kaliningrado kryptimi turi kompanija UAB „Medial Trans“, kurios kontrolinis akcijų paketas priklauso Rusijos kompanijai „Severstaltrans“. Su šia kompanija, kaip ir anksčiau minėtąja MTK, yra susiję verslininkai Rimandas Stonys bei Piotras Vojeika. Taigi, priimant su kompanijos veikla susijusius sprendimus, yra pasikliaujama P.Vojeikos ryšiais su jau minėtoju Rusijos geležinkelių vadovu V.Jakuninu ir galimai Rusijos specialiųjų tarnybų parama bei R.Stonio lobistinėmis galimybėmis Lietuvoje, pirmiausiai jo ryšiais su AB „Lietuvos geležinkeliai“ generalinio direktoriaus pavaduotoju J.Senūta ir įvairiais šalies politikais.

Tai, jog UAB „Medial Trans“ ketina turėti tvirtas, ilgalaikes pozicijas per Lietuvą į Kaliningrado sritį gabenant tranzitinius krovinius, parodo bent du faktai. Pirma, Valstybės saugumo departamento turimais duomenimis, P.Vojeika, remiamas V.Jakunino, užsitikrino, jog Rusijos kompanija „Severstaltrans“ kompanijai UAB „Medial Trans“ kasmet teiks po 1 mln. tonų krovinių. Antra, Kaliningrado srityje UAB „Medial Trans“ išsinuomavo jos veiklai būtinus 4 šilumvežius, o „Rusijos geležinkelių“ prezidentas V.Jakuninas, nepatvirtintais duomenimis, yra nurodęs kompanijos padalinio Kaliningrade atstovams atlikti veiksmus, kurie sudarytų sąlygas sėkmingai kompanijos „Medial Trans“ veiklai.

Lietuvos kompanija UAB „Transachema“ šiuo metu dar tik puoselėja planus dalį akcijų, panašiai kaip UAB „Medial Trans“, parduoti kompanijai „Severstaltrans“ ir taip užsitikrinti Rusijos krovinius. Neturėdama Rusijos paramos, faktiškai ji negali pretenduoti į kokį nors svarbesnį vaidmenį liberalizuotoje krovinių vežimo rinkoje.

Kaip buvo minėta, dėl licencijos gabenti krovinius į Valstybinę geležinkelių inspekciją yra kreipusis ir Estijoje registruota bendrovė „Spacecom“. Ši kompanija taip pat priklauso Rusijos koncernui „Severstaltrans“. Estijoje „Spacecom“ nuolat konfliktuoja su valstybiniu geležinkelio vežėju „Eesti Raudtee“. Bendrovė „Spacecom“ taip pat kaltinama pažeidinėjusi Estijos įstatymus ir pan. Valstybės

saugumo departamento turima informacija, "Spacecom" yra gavusi nurodymą iš Rusijos Lietuvoje savo veiklą derinti su UAB "Medial Trans".

Apibendrinant Valstybės saugumo departamento turimą informaciją, galima teigti, kad Rusija turi didžiulį interesą kontroliuoti "Kaliningrado tranzitą" per įtakojamus ūkio subjektus. Tai keltų grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui, nes valstybė, praradusi tranzito kontrolę, netektų ne tik didelių pajamų, bet ir atvertų papildomas galimybes Rusijos valdžios kontroliuojamiems subjektams skverbtis į Lietuvos pervežimų, uosto bendroves, taip daryti ne tik ekonominį, bet galimai ir politinį spaudimą. Apie tai Valstybės saugumo departamentas bent keletą kartų yra pateikęs informaciją savo Savaitinėse pažymose šalies vadovams, tokia grėsmė buvo įvardinta ir Nacionalinio saugumo bei gynybos komitetui pateiktoje 2005 metų Valstybės saugumo departamento darbo ataskaitoje. Be to, 2006-09-27 raštu Nr.(03)-19-1300s-590s "Dėl informacijos pateikimo" komitetui taip pat buvo pateikti bent 2 dokumentai dėl tranzito į Kaliningrado sritį (žr. minėtojo rašto priedus Nr.3-4), kuriuose taip pat įvardijamos tam tikrų verslo grupių keliamos grėsmės šalies nacionaliniam saugumui.

Dar vienas verslo grupių įtakos AB "Lietuvos geležinkeliai" aspektas, kuris kelia Valstybės saugumo departamento susirūpinimą, yra rusiško kapitalo įmonių absoliutus dominavimas Lietuvos bendrovei teikiamų techninio aptarnavimo, remonto paslaugų srityje. Pavyzdžiui, AB "Lietuvos geležinkeliai" lokomotyvai remontuojami jau minėtojo "Severstaltrans" kontroliuojamame Daugpilio lokomotyvų remonto depe, kitas stambiausias techninį aptarnavimą vykdomas subjektas yra Kolomnos gamykla. Rusijos kompanijų šioje srityje dominavimą žymia dalimi lemia objektyvūs faktoriai – AB "Lietuvos geležinkeliai" riedmenų parko kilmė, pačios Lietuvos geografinė padėtis. Valstybės saugumo departamento požiūriu, tai visgi sudaro sąlygas daryti įtaką AB "Lietuvos geležinkeliai" finansiniams rodikliams, bendrovės pajėgumui, o kartu ir šalies nacionalinio saugumo interesams. Atsižvelgiant į tai, svarbiausi paslaugų tiekėjai AB "Lietuvos geležinkeliai", jų atranka išlieka Valstybės saugumo departamento monitoringo objektas.

Generalinis direktorius

Arvydas Pocius